

GRIEN LINKS

Fryslân ferbynt (concept)

verkiezingsprogramma

GrienLinks Fryslân

2023-2027

9 september 2022

1. Fryslân ferbynt	4
2. Herstel van natuur en biodiversiteit	6
2.1 Natuur en landschap	6
2.2 Biodiversiteit en weidevogels	6
2.3 Faunabeheer	7
2.4 Veilig en lokaal voedsel en ‘Eetbaar Fryslân’	8
2.5 Stikstof nu aanpakken	9
2.6 Grondbeleid	10
2.7 De Wadden	10
2.8 Het IJsselmeer	11
2.9 Recht op een schoner milieu	11
3. Naar een schone bodem en schoon water	13
3.1 Bodem en ondergrond zijn de basis	13
3.2 Zonder water geen leven	13
3.3 Veenweide en funderingen	14
4. Schoon en veilig vervoer	16
4.1 Fietsverkeer en voetgangers	16
4.2 Fossielvrij, toegankelijk en betaalbaar openbaar vervoer	16
4.3 Veiliger en meer fossielvrij autovervoer	17
4.4 Passende vaarwegen	18
4.5 Luchtvaart	19
5. Voortvarend aan de slag met klimaat en energie	20
5.1 Klimaat	20
5.2 Inzetten op energiebesparing en schone energie	21
5.3 Energiearmoede	22
5.4 Kernenergie	23
6. Leefbaarheid en betaalbaar wonen	24
6.1 Leefbaarheid	24
6.2 Betaalbaar wonen voor iedereen	24
7. Werken in een circulair Fryslân	26
7.1 Circulaire economie en innovatie	26
7.2 Grondgebonden, natuurinclusieve landbouw	27
7.3. Duurzaam ondernemen	28
7.4. Economische structuurversterking	29
7.5 Toerisme en Recreatie	29

7.6 Lobby	30
8. Iedereen telt mee in de Mienskip	32
8.1 Diversiteit en inclusie	32
8.2 Maatschappelijke organisaties verbeteren het welzijn	32
8.3 Onderwijs: gelijke kansen voor iedereen	33
8.4 Taal ferbynt	34
8.5 Laaggeletterdheid	34
8.6 Betaalbaar sporten en bewegen	35
8.7 Menswaardige opvang voor vluchtelingen	36
8.8 Kunst en cultuur verbinden ons	36
8.9 Zuinig zijn op ons erfgoed	37
9. Open en transparant bestuur	38
9.1 Provinciale Staten	38
9.2 Democratie zijn we samen	38
9.3 Een duurzame, circulaire, inclusieve bedrijfsvoering	39
9.4 Digitale samenleving	39
9.5 Betrouwbare overheid	40
10. Gedegen en eerlijke financiën	42
10.1 Inkomsten	42
10.2 Uitgaven	43
10.3 Reserves, deelnames en beleggingen	43

1. Fryslân ferbynt

1 *GrienLinks wil werken aan een provincie waar alle mensen welkom zijn en zich thuis*
2 *voelen. Met respect voor onze natuur en voor al onze inwoners. Dat is een grote*
3 *opgave want er zijn veel problemen en er is wantrouwen naar het bestuur en de*
4 *politiek. We zoeken de verbinding met de inwoners om onze bijdrage te leveren aan*
5 *het tegengaan van extreme droogte en wateroverlast. Veranderen biedt kansen.*
6 *GrienLinks staat voor mensen die het niet breed hebben en daardoor in de*
7 *problemen komen. We hebben er ook oog voor dat het aantal planten en dieren nog*
8 *verder afneemt. Door bijvoorbeeld het bouwen van goed geïsoleerde en betaalbare*
9 *woningen in onze Friese dorpen en steden helpen we mensen en het milieu. Groen*
10 *en sociaal gaan samen! In ons verkiezingsprogramma geven we aan wat we willen.*
11 *We staan altijd open voor suggesties. Neem gerust contact met ons op.*

12 Wij hebben in Fryslân onze wortels in een gebied dat gevormd is door land en water. Zonder
13 dat we daar dagelijks bij stilstaan, is die Friese bodem van klei, veen en zand samen met het
14 waterrijke landschap door de eeuwen heen ontstaan. Het Friese land is met elkaar
15 verbonden door terpen en polders. We wonen, werken en recreëren er in verbinding met de
16 natuur.

17 Tenminste dat willen we graag. We zijn de verbinding met de natuur steeds meer
18 kwijtgeraakt. Daar merken we nu de gevolgen van. Zo staat de kwaliteit van onze Friese
19 bodem onder druk door gif en stikstof. De lage waterpeilen zorgen in delen van de provincie
20 voor een te zoute bodem en voor het verdwijnen van veen. Dat leidt tot onvruchtbaar land.
21 Het aantal weidevogels holt achteruit. Net als het aantal insectensoorten.

22 De manier waarop we met ons land zijn omgegaan door landinrichting, intensieve
23 landbouw, de aanleg van wegen en woningbouw heeft de verscheidenheid van het
24 Friese landschap en de natuur geen goed gedaan. Herstel is van groot belang. Juist
25 de provincie heeft een heel belangrijke rol bij het in stand houden en beheren
26 daarvan. Daar maakt GrienLinks zich sterk voor. Met inbreng en respect van alle
27 mensen in Fryslân.

28 Want Fryslân is een provincie om van te houden en om trots op te zijn. Met onze
29 eigen taal, onze eigen sporten, onze eigen cultuur en een zekere eigenzinnigheid. Er
30 is veel dat ons Friezen met elkaar verbindt. Toch krijgt niet iedereen in Fryslân
31 dezelfde kansen. Voor GrienLinks is dat onacceptabel. Iedereen moet zichzelf
32 kunnen zijn en mee kunnen doen. De Friese mienskip vormen we immers samen.

33 GrienLinks maakt zich hard voor een gastvrij Fryslân waarin iedereen zich thuis voelt
34 en een Fryslân dat in verbinding staat met de rest van de wereld. GrienLinks heeft
35 voor Fryslân grote ambities op het gebied van brede welvaart, welzijn en
36 duurzaamheid.

37 De verandering naar een groener, veiliger en socialer Fryslân is voorzichtig in gang
38 gezet, maar het zal sneller moeten om de provincie leefbaar en de mienskip iepen te
39 houden.

40 GrienLinks zal zich de komende vier jaar met hart en ziel inspannen voor:

- 41 • Herstel van de natuur en biodiversiteit
- 42 • Betaalbaar wonen in geïsoleerde woningen
- 43 • Een veilige en fijne omgeving in de dorpen, steden en op het platteland
- 44 • Gelijke kansen voor iedereen in de Friese Mienskip

45 De liefde voor ús lân zit bij veel Friezen diep. Tegelijkertijd moeten we beseffen dat
46 dit land ons niet toekomt. Het land bestaat al eeuwen en wij zijn hier maar tijdelijk.
47 We hebben de provincie te leen. Daarom hebben we de verantwoordelijkheid om
48 goed voor Fryslân te zorgen.

49 Door verschillen van inzicht over hoe we Fryslân leefbaar houden staat ons gevoel
50 van verbondenheid onder druk. Laten we als mienskip onze behulpzaamheid samen
51 met onze andere sociale waarden inzetten voor een groen en op de toekomst gericht
52 Fryslân. Laten we onze mentaliteit van hard werken inzetten om ervoor te zorgen dat
53 onze kinderen en de generaties daarna hier ook een goed leven hebben.

54 Dit programma is niet alleen een visie op de toekomst van Fryslân. Het is ook een
55 oproep onze belangrijkste Friese kernwaarde – de verbondenheid – te koesteren
56 door goed met elkaar en onze omgeving om te gaan. Zorg dat Fryslân ook voor de
57 generaties na ons leefbaar blijft. Stem daarom op 15 maart GrienLinks.

58 2. Herstel van natuur en biodiversiteit

59 2.1 Natuur en landschap

60 Het landschap is van iedereen en verandert voortdurend. Het landschap is in
61 honderden jaren gevormd, waarbij mensen een steeds grotere rol zijn gaan spelen.
62 Landinrichting, intensieve landbouw, de aanleg van wegen en woningbouw hebben
63 de verscheidenheid van het Friese landschap en de natuur aangetast. Er zijn te veel
64 weilanden met alleen raaigras, zonder kruiden, waterrijke rustplaatsen voor insecten
65 en schuilplaatsen voor weidevogels. Dit vormt voor deze planten en dieren een
66 bedreiging. Daarom is niet alleen behoud, maar ook herstel van ons landschap en
67 onze natuurwaarden van groot belang. Bij de aanleg van bijvoorbeeld wegen en de
68 bouw van huizen is herstel en adequate compensatie van biodiversiteit en
69 noodzakelijk.

70 GrienLinks wil dat de provincie staat voor:

- 71 ● Het behoud van de bestaande en ontwikkeling van nieuwe natuurgebieden
72 rond de steden en dorpen. Daarvoor werkt de provincie samen met andere
73 overheden en natuurbeherende organisaties, zoals Natuurmonumenten,
74 Staatsbosbeheer, particulier grondbeheer en It Fryske Gea.
- 75 ● Het versnellen van het ontwikkelen van het Natuurnetwerk Nederland
76 (NNN, vroeger EHS geheten), zodat we in 2028 klaar zijn. GrienLinks wil dat
77 het netwerk met verbindingszones 'afgemaakt' en verder uitgebreid wordt. Dit
78 is van groot belang voor meer biodiversiteit.
- 79 ● Het bereiken van de doelstellingen voor het in stand houden van onze
80 topnatuur in de Natura 2000-gebieden, inclusief de Waddenzee.
- 81 ● Herstel en instandhouding van landschapselementen, houtwallen en singels.
82 Hiervoor worden extra financiële middelen vrijgemaakt.
- 83 ● Historische en archeologische waarden worden beschermd en hersteld.
- 84 ● Het samen met de Iepenwacht voeren van een actief beleid om zieke bomen
85 (iepenziekte en essentaksterfte) te beschermen of te vervangen.

86 2.2 Biodiversiteit en weidevogels

87 Het aantal weidevogels holt achteruit en uit alarmerend onderzoek is gebleken dat in
88 minder dan dertig jaar 75 procent van de insecten is verdwenen. Maar ook
89 kwetsbare ecosystemen staan onder druk. Het belang van grote biodiversiteit is
90 onmiskenbaar en als er te weinig insecten zijn is dat bijvoorbeeld ook slecht voor de
91 landbouw. De oorzaken liggen in het gebruik van pesticiden, het verlagen van

92 waterpeilen, het versnipperen en verkleinen van leefgebieden, het ontbreken van
93 schuilplekken voor dieren en het ontbreken van aaneengesloten linten van bermen,
94 singels en houtwallen. Ook de steden kunnen bijdragen aan een betere
95 biodiversiteit.

96 Biodiversiteit is onmisbaar en daarom wil GrienLinks van de provincie:

- 97 ● Dat de aanbevelingen in het door GrienLinks opgestelde en door de Staten
98 aangenomen initiatiefvoorstel voor het afbouwen van pesticiden naar nul in
99 2030 (en voor de landbouw nagenoeg naar nul) onverkort worden uitgevoerd
100 en dat voor de uitvoering daarvan extra middelen beschikbaar komen.
- 101 ● Dat het plan van de provincie om te komen tot tien nieuwe
102 weidevogelgebieden van duizend hectare voor 2027 is uitgevoerd. Hierbij
103 moeten ingezet worden op het herstel van de biotoop van de weidevogels.
104 Bepaalde predatie is alleen tijdelijk mogelijk als er zicht is op herstel van
105 voldoende grote en goed ingerichte weidevogelgebieden.
- 106 ● Dat de provincie voorkomt dat weidevogelland verloren gaat. Mocht dat toch
107 gebeuren dan moet verloren gegaan weidevogelgebied niet met geld, maar
108 met ander leefgebied gecompenseerd worden.
- 109 ● Dat de provincie een actief en gevarieerd ecologisch bermbeheer nastreeft
110 om daarmee bijenlinten te creëren en natuurgebieden met elkaar te
111 verbinden. Initiatieven voor kruidenrijke akkerranden ondersteunen we.
- 112 ● Een structureel vervolg geeft aan het biodiversiteitsherstelplan van de
113 provincie en hiervoor ook jaarlijks financiële middelen uittrekt. Samen met het
114 IVN en onderwijsinstellingen wordt een plan opgesteld voor educatie en
115 voorlichting over biodiversiteit en natuur.
- 116 ● Dat er ook een actieplan komt om akkervogels te beschermen.
- 117 ● Dat er een regeling komt waarbij iedere gemeente in Fryslân een straat kan
118 inrichten waar groen een prominente plek inneemt. Een dergelijke 'Boskwei' is
119 een voorbeeld van wat groen kan doen voor een beter leefklimaat in de stad.

120 2.3 Faunabeheer

121 Veel van de provinciale taken op het gebied van faunabeheer worden uitgevoerd
122 door de FaunaBeheereenheid Fryslân (FBE). De taken hiervan staan beschreven in
123 de Wet natuurbescherming. De doelstelling van de FBE is: "Op basis van een door de
124 provincie goedgekeurd Faunabeheerplan uitvoering geven aan het beheer van
125 inheemse beschermde diersoorten en schadebestrijding ter voorkoming van
126 belangrijke schade aan landbouwgewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en
127 wateren of schade aan de fauna". De huidige praktijk is dat bij bijvoorbeeld
128 weidevogelbeheer te snel wordt ingezet op schadebestrijding of door predatie door
129 het afschieten of vangen van dieren

130 GrienLinks wil dat de provincie en de FBE:

- 131 ● Overeenkomstig de eisen van de wet Natuurbescherming meer inzet op
132 preventieve maatregelen, waarmee overlast wordt voorkomen.
- 133 ● Zich ervoor inzetten dat de samenstelling van de faunabeheereenheid
134 evenwichtiger wordt. De landbouworganisaties, dierenbescherming en
135 natuurbeschermingsorganisaties moeten gelijkwaardig vertegenwoordigd zijn.
- 136 ● Bij weidevogelbeheer eerst de biotoop op orde brengen. Predatiebeheer is
137 slechts een uiterste redmiddel en mag slechts een tijdelijk karakter hebben;
- 138 ● Als laatste provincie in Nederland het afschieten van katten verbiedt en afspraken
139 maakt over vangen, chipcontrole en castratie..
- 140 ● Een afgewogen en zorgvuldig beleid opstellen voor de schade die ganzen
141 veroorzaken. Hierbij ligt de nadruk op preventie en het inrichten van meer en
142 logisch ingedeelde foerageergebieden (aangewezen rustgebieden voor
143 ganzen).
- 144 ● Bij het vaststellen van de vergoedingen voor de schade van ganzen rekening
145 houden met de specifieke omstandigheden bij biologische boeren.
- 146 ● De jacht op hazen en konijnen en andere kwetsbare soorten stopzetten.

147 2.4 Veilig en lokaal voedsel en ‘Eetbaar Fryslân’

148 Fryslân is door aanhoudende inzet van GrienLinks ‘gentechvrij’ verklaard. GrienLinks
149 is tegen manipulaties met voedsel met behulp van gentechnieken die risicovol zijn
150 en monopolievorming en monocultuur stimuleren. We kijken wel met een open
151 houding naar nieuwe veredelings technieken, die gericht te zijn op het verduurzamen
152 van gewassen.

153 Voedsel dat lokaal en biologisch is geproduceerd is beter voor ons milieu en voor de
154 gezondheid van mensen en dieren. Bovendien steunen we lokale ondernemers en
155 boeren daarmee. Initiatieven die dat stimuleren wil GrienLinks ondersteunen.

156 GrienLinks verwacht dat de provincie:

- 157 ● Zich inzet om het aantal biologische streekproducten uit te breiden. ‘Ik wil
158 Fryslân op mijn bord!’
- 159 ● Van harte het project Eetbaar Fryslân ondersteunt, opdat binnen vijf jaar alle
160 inwoners van Fryslân bij hun dagelijkse voedselconsumptie kunnen kiezen
161 voor lokaal geteelde en seizoensproducten.
- 162 ● Het initiatief ‘Werkplaats Voedselbossen’ van de Friese MilieuFederatie
163 ondersteunt.

- 164 • Op de provinciale kantoren vooral lokale en biologische producten aan de
165 medewerkers aanbiedt.

166 2.5 Stikstof nu aanpakken

167 De stikstofcrisis houdt de provincie meer dan bezig. Het in standhouden van de
168 natuurwaarden in onze natuurgebieden én daarbuiten is voor GrienLinks enorm
169 belangrijk. Door teveel stikstof verdwijnen veel plant-en diersoorten en neemt de
170 biodiversiteit snel af. De provincie heeft een heel grote rol bij het uitvoeren van het
171 landelijke beleid. Dat gebeurt in zogenaamde gebiedsprocessen, waar samen met
172 alle bewoners wordt gekeken hoe in een gebied problemen rond stikstof, waterpeilen
173 en biodiversiteit aangepakt kunnen worden. De discussie over stikstof spitst zich
174 veelal toe op de landbouwsector, maar iedereen moet een bijdrage leveren. Dat
175 betekent dat ook verkeer en materieel van bouwbedrijven verder verduurzaamd
176 moet worden, bronmaatregelen bij onder meer de industrie noodzakelijk zijn, en we
177 van particulieren vragen stikstof veroorzakend gedrag te vermijden. De stikstofcrisis
178 staat niet op zichzelf, maar moet in samenhang met de problemen rond slechte
179 waterkwaliteit, de veenweideproblematiek en het herstel van biodiversiteit worden
180 aangepakt. Extensivering van de landbouw is onvermijdelijk, wat GrienLinks betreft
181 zoveel mogelijk vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Tegelijk werken we aan het herstel
182 van onze natuurgebieden.

183 GrienLinks staat ervoor dat de provincie:

- 184 • Gebiedsprocessen inricht, waarbij heldere doelen en een duidelijke planning
185 zijn geformuleerd. Dat kan zoveel mogelijk vrijwillig, maar is niet vrijblijvend.
186 Het Rijk en de provincie werken daarbij intensief samen en kijken hoe
187 maatwerk mogelijk is.
- 188 • Bij gebiedsprocessen alle betrokkenen goed informeert en faciliteert, zodat er
189 sprake is van een gelijkwaardige inbreng.
- 190 • Van de bouw en industrie eist dat deze een duidelijke bijdrage levert en voor
191 2024 met plannen komt om de uitstoot van stikstof te beperken. Via
192 vergunningverlening worden deze plannen vastgelegd.
- 193 • Samen met de recreatieve sector voor 2024 een plan ontwikkelt waarbij wordt
194 aangegeven welke maatregelen er genomen worden om stikstofuitstoot te
195 beperken. Bijvoorbeeld elektrische boten.
- 196 • De genomen maatregelen handhaaft en bevordert. Denk hierbij bijvoorbeeld
197 aan de handhaving van de snelheid van auto's op de wegen door
198 trajectcontroles.

199 2.6 Grondbeleid

200 Gebiedsprocessen, maar bijvoorbeeld ook de aanleg van wegen en fietspaden,
201 leiden tot veranderingen in het landelijk gebied, zoals peilverhogingen en uitruil van
202 gronden tussen boerenbebrijven. Daarbij is een actief grondbeleid van de provincie
203 onmisbaar. De provincie heeft daarvoor een zogenaamde Grondbank ingericht,
204 waarbij grond wordt gekocht die als ruilgrond bij bijvoorbeeld gebiedsprocessen
205 wordt gebruikt.

206 GrienLinks wil dat de provincie:

- 207 ● De grondbank ook inzet bij het afmaken van het NatuurNetwerk Nederland.
- 208 ● De omvang van de grondbank vergroot, zodat gebiedsprocessen sneller
209 afgerond kunnen worden.
- 210 ● De slagvaardigheid bij de aankoop van gronden vergroot, zodat
211 gebiedsprocessen sneller hun doelstellingen kunnen bereiken.

212 2.7 De Wadden

213 Het water dat ons vaste land verbindt met onze eilanden: de Waddenzee is uniek in
214 de wereld. De wind en de getijden zorgen ervoor dat de natuur constant in beweging
215 is. Zo'n dynamisch landschap bestaat nergens anders ter wereld. Vanwege deze
216 ecologische waarde is de Waddenzee uitgeroepen tot UNESCO Werelderfgoed. Het
217 is onze taak om deze bijzondere natuur te beschermen. Op dit moment gebeurt dat
218 onvoldoende met als gevolg dat de bodem daalt, de zeespiegel stijgt, de zee vervuult
219 met plastic en schadelijke stoffen waardoor het bijzondere ecosysteem onder druk
220 staat.

221 GrienLinks maakt zich sterk voor dat de provincie:

- 222 ● Erop toeziet dat menselijke activiteit in dit gebied alleen wordt toegestaan als
223 dit niet ten koste gaat van de natuur.
- 224 ● Zout- en gaswinning niet toestaat in dit kwetsbare gebied.
- 225 ● In Den Haag pleit voor strengere regels voor containervervoer op zee.
- 226 ● Zich er voor inzet dat er één beheerorganisatie komt die verantwoordelijk is
227 voor de gehele Waddenzee.
- 228 ● Met rederijen in gesprek gaat om ervoor te zorgen dat passagiersvervoer naar
229 Ameland en Schiermonnikoog met kleinere boten gaat en innovatief
230 goederenvervoer op de getijden vaart, zodat de vaargeul niet constant
231 gebaggerd hoeft te worden.
- 232 ● Alles op alles zet om het Waddenfonds in stand te houden en die middelen
233 vooral voor ecologische doeleinden ter beschikking te stellen;

- 234
- 235
- 236
- 237
- Bij het versterken van de dijken kijkt naar naar innovatieve dijken, zoals overslagdijken, dubbele dijken enzovoorts, en daarbij gebruik maakt van de kennis die onder meer wordt opgedaan bij de Groningse Brede Groene Dijk en de kleirijperij;
- 238
- Burgerinitiatieven ter bescherming van de Waddenzee aanjaagt en faciliteert.

239 2.8 Het IJsselmeer

240 Het IJsselmeer is ontstaan door de verbinding tussen Fryslân en Noord-Holland: de
241 Afsluitdijk. Dit heeft geleid tot het grootste aaneengesloten zoetwatergebied van
242 Europa. De prachtige kust kent vele verrassende vormen en is erg gevarieerd. Het
243 IJsselmeer is een belangrijke waterbron voor drinkwater, landbouw en natuur en is
244 een Natura 2000-gebied. Om hier verantwoord mee om te gaan heeft de
245 Rijksoverheid de Agenda IJsselmeergebied 2050 met initiatieven vastgesteld.

246 GrienLinks wil dat Provincie Fryslân:

- 247
- Inzet op de handhaving van de IJsselmeerkust als gevarieerd landschap: met
248 deels bosvorming langs de kust.
- 249
- Bij aanpassingen aan de IJsselmeerdijken zoveel mogelijk kijkt naar behoud
250 van het groene karakter en innovatie. Het is nodig om water naar binnen te
251 brengen ten behoeve van de natuur. Net zoals bij de Waddendijken wordt
252 gekeken naar innovatieve dijken, zoals overslagdijken en dubbele dijken.
- 253
- Niet meewerkt aan zandwinningsactiviteiten in het IJsselmeer.
- 254
- Te onderzoeken waar een buitendijks fietspad langs het IJsselmeer tussen
255 Lemmer en Zurich mogelijk is zonder dat dit ten koste gaat van de
256 natuurwaarden in het gebied.

257 2.9 Recht op een schoner milieu

258 Onze kinderen en kleinkinderen hebben recht op een schoon milieu!

259 Een duurzame circulaire economie is het doel van GrienLinks. Een
260 kringlooeconomie zonder afval en vervuiling. Waarbij we bij het ontwerp van
261 producten nadenken hoe afval kan worden voorkomen of hoogwaardig kan worden
262 hergebruikt. Daarbij geeft de provincie het voorbeeld en stimuleert bedrijven en
263 inwoners. Maar ook controle en handhaving is en blijft heel erg belangrijk.

264 Milieu gaat ons allemaal aan en daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 265
- Het inkoopbeleid verder aanscherpt en daarmee stimuleert dat circulaire
266 innovaties van bedrijven meer kans krijgen om te worden toegepast.

- 267 ● Zich ervoor inspant dat in de toekomst gesloten kringlopen de standaard
268 worden Hierbij mogenj er geen afvalstromen meer zijn (reststromen worden
269 optimaal benut) en wordt zo zuinig en efficiënt mogelijk gebruik gemaakt van
270 grondstoffen en energie.
- 271 ● Geen grote industriële bedrijven langs onze Wadden- en IJsselmeerkust
272 toelaat.
- 273 ● Controle en handhaving van natuur- en milieuregels intensiveert. De provincie
274 zoekt hierbij niet de grenzen op, maar handelt ook in de geest van de regels.
- 275 ● Inzet op verbetering van vergunningverlening, toezicht en handhaving, zoals
276 bij het REC in Harlingen
- 277 ● In het geval van storingen en ongevallen de bevolking adequaat informeert en
278 openheid van zaken geeft.

279

3. Naar een schone bodem en schoon water

280

3.1 Bodem en ondergrond zijn de basis

281 De bodem is de basis. We leven erop en we leven ervan. De kwaliteit van onze
282 bodem staat onder druk. Door intensieve veehouderij neemt het organische
283 stofgehalte af, door peilverlagingsen vliegt het veen letterlijk de lucht in en komt veel
284 CO₂ vrij. Het gebruik van pesticiden heeft een nadelige invloed op het bodemleven.
285 Maar we beïnvloeden ook de diepere ondergrond. De winning van gas en andere
286 delfstoffen zoals zout is schadelijk voor de mens en de natuur en mag niet meer in
287 Fryslân, zeker niet onder de Waddenzee. GrienLinks wil dat heel zorgvuldig met de
288 bodem wordt omgegaan en dat deze zoveel mogelijk met rust wordt gelaten.

289

Daarom staat GrienLinks voor een provincie die:

290

- Onderzoek doet naar en maatregelen neemt voor het verhogen van organische stof (koolstofopslag) in de bodem. Dat komt ook het bodemleven ten goede.

291

292

293

- Het verder terugdringen van pesticiden en andere schadelijke stoffen, die de kwaliteit van de bodem en het water nadelig beïnvloeden.

294

295

- Tot in lengte van jaren de winning van schaliegas verbiedt.

296

- Alles op alles zet om zout- en gaswinning onder de Waddenzee en elders in Fryslân te voorkomen en te verbieden.

297

298

- Geen opslag van CO₂ in de Friese bodem toelaat.

299

- De gevolgen in beeld brengt van energieopslag en de winning van energie (geothermie) uit diepere bodemlagen.

300

301

- Een beleid voert waarbij zand- en kleiwinning wordt beperkt en zich richt op bestaande winningen.

302

303

3.2 Zonder water geen leven

304

Zonder water geen leven. Dat besef lijkt helaas onvoldoende aanwezig.

305

Klimaatverandering heeft de grootste gevolgen voor de manier waarop we in onze
306 waterrijke provincie met het water omgaan, waarin de provincie (beleidsbepalend) en
307 Wetterskip Fryslân (uitvoerend) hun eigen rol hebben. Omdat we onzorgvuldig met
308 water omgaan en het verkwisten voor doorspoeling komt zelfs de
309 drinkwatervoorziening in gevaar. Door zeespiegelstijging, toename van hevige
310 regenbuien en droge, hete periodes zal het watersysteem van Fryslân aangepast
311 dienen te worden. Hogere waterpeilen in het lage deel van Fryslân zijn noodzakelijk

312 om het watersysteem toekomstbestendig te houden en verzilting van het water tegen
313 te gaan. De inrichting van polders en het hoge land zal door de aanleg van
314 bijvoorbeeld waterbuffers veranderen, zodanig dat het water beter wordt
315 vastgehouden. Dat werkt voor het overbruggen van droge periodes, maar ook voor
316 het opvangen van hevige regenbuien.

317 GrienLinks wil dat de provincie staat voor:

- 318 ● Uitbreiding van waterbergingsgebieden door het vergroten van de Friese
319 boezemwateren en de aanleg van buffergebieden.
- 320 ● Het samen met de gemeenten en met het Wetterskip Fryslân stimuleren dat
321 regenwater dat afkomstig is van daken en verhardingen niet meer op het riool
322 wordt geloosd (zogenaamd 'afkoppelen van water'). Overstorten van vuil
323 rioolwater op het oppervlaktewater verdwijnt.
- 324 ● Het in 2027 gereed hebben van de opgave die voortvloeit uit de Kader
325 Richtlijn Water. Dat is overeenkomstig de internationaal gemaakte afspraken.
326 Hiermee bereiken we dat de wateren in Fryslân (en overal in de EU) schoon
327 en gezond moeten zijn voor de mens en voor planten en dieren die erin leven.
- 328 ● Het tegengaan van het aantal grondwateronttrekkingen, door het
329 aanscherpen van de meldings- en vergunningsplicht en het aanzienlijk
330 verhogen van de grondwateronttrekkingsheffing.
- 331 ● Stimuleren van onderzoek naar en het telen van gewassen op zilte gronden.

332 3.3 Veenweide en funderingen

333 Een groot deel van van het laagste deel van Fryslân rust op veen, dik of dun. Met of
334 zonder kleipakket erboven. Deze gebieden, in totaal zo'n 80.000 hectare groot,
335 worden intensief gebruikt door de landbouw. Door de te lagen waterpeilen klinkt het
336 veen in en blijft er - meestal onvruchtbare - zandgrond over. Door de oxidatie stoot
337 het verdwijnende veen grote hoeveelheden CO₂ uit. Fryslân is zelfs landelijk de
338 grootste uitstoter van CO₂ door veenoxidatie. Het veenpakket is bovendien belangrijk
339 om water vast te houden dat vanuit het Drents plateau naar Fryslân stroomt. In
340 Fryslân zijn de waterpeilen in het veengebied lager dan waar dan ook in Nederland.
341 Het veen verdwijnt, maar het levert ook grote problemen op voor de funderingen van
342 woningen, wegen en (bedrijfs)gebouwen. Bewoners van het veenweidegebied
343 komen daardoor ernstig in de problemen, omdat de funderingen van hun woningen
344 kapot gaan.

345 Grienlinks wil een actief veenweidebeleid en wil dat de provincie (in nauw overleg
346 met het Wetterskip Fryslân):

- 347 ● De huidige veenweidevisie ziet als een eerste aanzet en komt met
348 aanvullende maatregelen voor het gehele veenweidegebied.
- 349 ● De waterpeilen in het veenweidegebied verhoogt en het watersysteem
350 toekomstbestendig inricht, zodat het ook in de toekomst veilig en betaalbaar
351 blijft.
- 352 ● Innovatieve en echt duurzame oplossingen voor het behoud van het
353 veenweidegebied stimuleert. Dat kan bijvoorbeeld door bedrijven te
354 stimuleren en te helpen om te schakelen van traditionele landbouw naar
355 biologische en grondgebonden natuurinclusieve landbouw.
- 356 ● Maatregelen neemt om voorzieningen, die rond woningen aanwezig zijn om
357 het grondwaterpeil extra hoog te houden om de funderingen te beschermen,
358 verbetert en de peilen daar ook handhaaft.
- 359 ● De adviezen van de ‘funderingstafel’ overneemt. Hierdoor worden bewoners
360 van huizen die schade ondervinden van de ten behoeve van de landbouw
361 ingestelde lage waterpeilen geholpen en gecompenseerd.
- 362 ● Een ‘stamtafel’ opricht van bewoners en betrokkenen om de
363 schadeafhandeling bij de uitvoering van de regeling voor de
364 herstelwerkzaamheden van de funderingen te monitoren.

365

4. Schoon en veilig vervoer

366

4.1 Fietsverkeer en voetgangers

367

368

369

370

371

372

373

Goede, veilige fietsverbindingen tussen de Friese dorpen en steden zorgen ervoor dat Friezen minder afhankelijk worden van een auto. Snelfietsroutes, fietsroutes en wandelpaden maken het aantrekkelijker om te fietsen en wandelen. Dat draagt bij aan het behalen van de klimaatdoelstellingen, het ontlast onze wegen en het bevordert ook de gezondheid. Goed fiets- en voetgangersbeleid is gericht op het wegnemen van belemmeringen en meer voorrang en veiligheid voor fietsers en voetgangers.

374

Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

375

376

377

378

379

380

381

- Fietsers en voetgangers op één zet. De provincie moet een hoge prioriteit geven aan het verder verbeteren en veiliger maken van het fiets- en voetgangersnetwerk en kwaliteitseisen vastleggen in de omgevingsverordening. Daarnaast wil GrienLinks dat de provincie samenwerking zoekt met gemeenten voor meer wandel- en doorfietspaden, verbreding van fietspaden, minder obstakels en meer voorrang voor fietsers, bijvoorbeeld op rotondes

382

383

- Een hoge prioriteit geeft aan het verder verbeteren en veiliger maken van het fiets- en voetgangersnetwerk.

384

385

386

- op belangrijke provinciale punten waar sprake is van veel verkeersdruk en onveiligheid voor fietsers onderzoekt of een fietstunnel of fietsviaduct een veilige oplossing is.

387

388

- Aandacht heeft voor de sociale veiligheid door daar waar dat wenselijk is slimme verlichting toe te passen op provinciale fietspaden.

389

390

391

392

- Zich inzet om het aantal fietsongelukken zo ver mogelijk te verminderen en daarbij streeft naar nul ongelukken. De provincie moet daarom haast maken met het aanpakken van gevaarlijke oversteekplaatsen en onveilige plekken in de provinciale fietspaden.

393

394

- Zorgt dat er voldoende en goed bewegwijzerde wandelpaden in het groen zijn.

395

4.2 Fossielvrij, toegankelijk en betaalbaar openbaar vervoer

396

397

398

Fryslân heeft belang bij een stabiel en op de toekomst gericht openbaar vervoer. Een goed openbaar vervoer helpt in de klimaattransitie. Openbaar vervoer is een basisvoorziening die voor alle Friezen toegankelijk, betaalbaar en veilig moet zijn.

399 Het ov staat onder druk: Ten eerste is het openbaar vervoer door het beleid van de
400 afgelopen jaren verschaald. Ten tweede komt het aantal passagiers dat door de
401 coronacrisis afnam maar langzaam weer op het oude niveau. Ten derde heeft het
402 openbaar vervoer te kampen met de hoge brandstofprijzen. Ten slotte dreigt de
403 aanleg en het onderhoud van de Lelylijn ten koste te gaan van het openbaar vervoer
404 op andere plekken in Fryslân. Ook mag kwetsbare natuur in Fryslân niet het
405 slachtoffer zijn van economische expansiedrift uit de Randstad. GrienLinks maakt
406 zich sterk voor een openbaar vervoerbeleid dat gestoeld is op de waarden:
407 fossielvrij, betaalbaar, toekomstbestendig, toegankelijk en veilig.

408 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 409 ● Zorgt dat het openbaar vervoer in 2030 fossielvrij is.
- 410 ● Zorgt dat alle Friese dorpskernen bereikbaar zijn met openbaar vervoer.
- 411 ● Inzet op het verbeteren en behouden van het bestaande openbaar vervoer-
412 netwerk. Onder andere door het spoorknelpunt Meppel-Zwolle op te lossen.
- 413 ● Bewaakt dat provinciaal geld voor de aanleg en het onderhoud van de
414 Lelylijn, niet ten koste gaat van de bestaande openbaar vervoer-budgetten.
- 415 ● Instemt met de komst van de Lelylijn, mits dit niet ten koste gaat van de
416 kwetsbare Friese natuurgebieden en leidt tot verbetering en betere
417 bereikbaarheid van het Europese spoornetwerk, waardoor het leidt tot minder
418 vliegverkeer.
- 419 ● Zich ervoor inzet dat bij alle provinciale bushaltes aandacht is voor de
420 toegankelijkheid voor mensen met een beperking en voor de sociale
421 veiligheid (bijvoorbeeld door slimme verlichting).
- 422 ● zich in overleg met gemeenten inzet voor de betaalbaarheid van het openbaar
423 vervoer door bijvoorbeeld kortingsproducten of compensatie voor bepaalde
424 doelgroepen in te stellen, zoals scholieren of mensen met een visuele
425 beperking.
- 426 ● zich via criteria bij aanbestedingen inzet voor goede arbeidsvoorwaarden voor
427 buschauffeurs en ander personeel in het openbaar vervoer, inclusief
428 voldoende rustpauzes en de aanwezigheid van toiletten.

429 4.3 Veiliger en meer fossielvrij autovervoer

430 Autoverkeer op fossiele brandstof is verantwoordelijk voor een flink aandeel van de CO2-
431 uitstoot die wij als Friezen met elkaar produceren. Het heeft ook geen positieve invloed op
432 de gezondheid (door de geluidsbelasting, fijnstof en gebrek aan lichaamsbeweging). Als we
433 niks doen blijft de CO2-uitstoot groeien, worden we ongezonder, worden onze wegen
434 onveiliger en slibben onze dorpen en steden dicht. Er is namelijk nog een fundamentele
435 keuze te maken: wie krijgt de ruimte? Die is in steden en dorpen beperkt. Veel ruimte wordt

436 op dit moment gebruikt voor het parkeren en verplaatsen van auto's. Dit terwijl een
437 gemiddelde auto 95 procent van de tijd stilstaat. In een uitgestrekte provincie waarin de
438 afstanden tussen mensen onderling en tussen mens en werk relatief lang zijn, is de realiteit
439 dat we vaak zijn aangewezen op een auto. GrienLinks vindt dat ons autoverkeer slimmer,
440 veiliger, groener en gezonder kan en durft keuzes te maken en kansen te pakken.

441 Wij willen dat in Fryslân de provincie:

- 442 ● Nog meer inzet op alternatieven voor fossiel autovervoer, zoals fietsen,
443 openbaar vervoer, fossielvrij deelvervoer en elektrisch vervoer..
- 444 ● In samenwerking met gemeenten niet meer de auto maar fietsen en
445 wandelen op één worden gezet.
- 446 ● Verantwoordelijkheid neemt in het fossielvrij maken van het Friese verkeer
447 door samen met gemeenten een integraal plan op te stellen voor een goed
448 netwerk van meer laadpalen in Fryslân.”.
- 449 ● Inzet op het vergroten van de verkeersveiligheid op provinciale wegen en
450 oversteekplaatsen met als streven het aantal (dodelijke) ongelukken op
451 provinciale wegen in 2027 te halveren en daarna verder te verminderen
452 richting nul. Daarbij moeten het eerst de meest onveilige wegen en
453 oversteekplaatsen worden aangepakt.
- 454 ● Mobiliteitshubs/transferia bij grotere kernen en steden aanjaagt zodat de
455 binnensteden autoluw worden.
- 456 ● Het gebruik van kleine busjes en andere kleinschalige vervoersconcepten in
457 dorpen die niet goed bereikbaar zijn met openbaar vervoer stimuleert.

458 4.4 Passende vaarwegen

459 In Fryslân bestaat een groot deel van onze verbindingen uit waterwegen: maar liefst
460 850 kilometer. Vaarwegen hebben een bepaalde diepte en breedte die bepaalt
461 welke binnenvaartschepen passend zijn voor transport. GrienLinks maakt zich sterk
462 voor duurzaam vrachtvervoer. Bij het verbreden en verdiepen van vaarroutes komt
463 veel CO2 vrij en het is in veel gevallen economisch niet rendabel. Te grote schepen
464 leiden niet alleen tot onveilige situaties tussen recreatievaart en beroepsvaart, ze
465 tasten door hun zuiging en golfslag de oevers en de natuur aan.

466 Onze oevers vormen de verbinding tussen het water en het land. De 1760 kilometer
467 aan oevers in Fryslân zijn belangrijk voor de biodiversiteit. Ze zijn een kans voor de
468 groenblauwe dooradering van het landschap, maar het beheer is versnipperd.

469 Wat GrienLinks betreft zorgt de provincie dat:

- 470 ● Ze geen ontheffingen verleent aan schepen op vaarwegen waarvan de klasse
471 niet passend is bij de breedte en diepte van de vaarweg en hierbij rekening
472 houdt met de veiligheid op het water.

473 ● provincie, gemeenten en waterschap samen komen tot een duidelijk
474 onderhouds- en beheerplan voor de omvangrijke oevers.

475 ● Zoveel mogelijk oevers worden hersteld tot natuurlijke oevers om
476 biodiversiteit te versterken.

477 ● De vaarroute naar Drachten blijft zoals deze is.

478 4.5 Luchtvaart

479 GrienLinks is er voor het aantal korte afstandsvluchten drastisch te verminderen en
480 alternatieven, zoals de trein, stimuleren. Een uitbreiding van Lelystad Airport en de daarbij
481 behorende laagvliegroutes die boven het zuiden van Fryslân komen te liggen past daar niet
482 bij. Dit gaat ten koste van de luchtkwaliteit en levert veel overlast voor onze inwoners en
483 natuur op. Het militaire oefengebied wordt uitgebreid en geconcentreerd boven het Noorden
484 van Nederland, de Waddenzee en de Noordzee. GrienLinks vindt dit onwenselijk en
485 onacceptabel. Door de geluidhinder en uitstoot komt de leefbaarheid van Friesland in gevaar
486 en door te vliegen boven de Waddenzee en Noordzee wordt ook de natuur ernstig
487 verstoord.

488 GrienLinks zet samen met onze vertegenwoordigers in de Tweede Kamer en andere
489 provincies in op het beperken van het vliegverkeer en laagvliegroutes. en op het
490 heffen van accijns op kerosine. Ook voor vliegverkeer geldt dat de vervuiler betaalt.

491 Overlast door bijvoorbeeld oefeningen vanaf de vliegbasis Leeuwarden of door
492 JSF's (F35) willen we ook zoveel mogelijk tegengaan of beperken en/of onder de
493 aandacht brengen bij het ministerie van Defensie.

494 GrienLinks wil dat de provincie:

495 ● Zich verzet tegen de uitbreiding van Lelystad Airport.

496 ● Kritisch is op de extra geluidsoverlast die is ontstaan door de aanschaf van de
497 F35 en de uitbreiding van het militaire oefengebied en zich daarom maximaal
498 inzet om de overlast tegen te gaan of te beperken.

499 5. Voortvarend aan de slag met klimaat en 500 energie

501 5.1 Klimaat

502 Uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂, lachgas en methaan, zorgen voor een
503 wereldwijde verandering van het klimaat: de temperatuur stijgt, ijs smelt en de
504 zeespiegel stijgt. Het leidt in Nederland ook tot heviger regenbuien en periodes met
505 grote droogte. Die klimaatverandering tegengaan en de gevolgen ervan opvangen
506 vormen de grootste opgaven voor de komende jaren. Een opgave voor iedereen:
507 voor iedere burger, voor ieder bedrijf en iedere overheid, dus ook voor de provincie
508 Fryslân. Niet voor niets is in Fryslân op ons initiatief code rood voor het klimaat
509 uitgeroepen! Het akkoord van Parijs en het Nederlandse Klimaatakkoord zijn eerste
510 stappen, maar nog lang niet genoeg. GrienLinks kiest voor versnelde vermindering
511 van de uitstoot van broeikasgassen en voor stevige maatregelen om de gevolgen
512 van klimaatverandering op te vangen. Bomen en bossen dragen bij aan het
513 vastleggen van CO₂, maar de provincie loopt achter bij het realiseren van de
514 landelijk gemaakte afspraken hiervoor.. GrienLinks vindt dat Fryslân juist een extra
515 bijdrage moet leveren bij het planten van bossen, houtsingels en beplanting in en
516 rond de steden en dorpen.

517 Voor een van de grootste opgaven van deze tijd willen wij dat de provincie:

- 518 ● Samen met inwoners, bedrijven en andere overheden het voortouw neemt om
519 in 2030 in de hele provincie CO₂-neutraal te zijn.
- 520 ● Zich inzet om de Sustainable Development Goals een leidende rol te laten
521 spelen bij toekomstige beleidskeuzes. Fryslân is een provincie waarin de
522 gemeenschap laat zien dat globaal en lokaal goed samengaan.
- 523 ● Ervoor zorgt dat de provinciale organisatie in 2030 volledig CO₂-neutraal en
524 plasticvrij is.
- 525 ● Voor alle beleidsvelden in beeld brengt en beleid ontwikkelt om de gevolgen
526 van klimaatverandering, zoals de zeespiegelstijging en de extreme droogte en
527 neerslag, aan te pakken. Hiervoor moeten in 2025 concrete voorstellen zijn
528 uitgewerkt en verwerkt zijn in alle onderdelen van het provinciale
529 omgevingsbeleid.
- 530 ● Initiatieven om de CO₂-uitstoot vanuit het veenweidegebied, zoals 'Valuta
531 voor veen' actief stimuleert.
- 532 ● In de Friese bomen- en bossenstrategie boven de bestaande opgaves uitgaat
533 van de aanleg van 1.200 hectare nieuwe bossen, houtsingels en beplantingen

534 binnen en buiten de NNN. Dat is een uitbreiding van tien procent van het
535 huidige bosareaal. De totale opgave moet in 2030 zijn gerealiseerd.

536 5.2 Inzetten op energiebesparing en schone energie

537 GrienLinks wil dat we een schone planeet en een schone provincie nalaten aan onze
538 kinderen en kleinkinderen. Daarom willen we van Fryslân de koploper maken op het
539 gebied van energiebesparing en groene, schone energie.

540 Bij de energietransitie houden we rekening met het Friese landschap. Meer
541 windmolens en zonnepanelen zijn nodig voor de energietransitie, maar we moeten
542 rekening houden met de omgeving en met het draagvlak bij de bewoners.
543 Zonnepanelen worden bij voorkeur op daken, geluidswallen en industrieterreinen
544 neergezet en windmolens plaatsen we langs wegen, kanalen en op
545 industrieterreinen. Op initiatief van de mienskip kunnen dorpsmolens bij dorpen voor
546 energie zorgen.

547 Door het vergroenen van onze energievoorziening kunnen we ook bewuster omgaan
548 met waar onze overige energie vandaan komt. We willen niet langer afhankelijk zijn
549 van Russisch gas en olie/gas van de Noordzee. Europese samenwerking is een
550 belangrijk onderdeel van de energietransitie.

551 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 552 ● Fors (minstens 80 procent) bespaart op het energieverbruik en zorgt dat in
553 2030 het eigen netto-energieverbruik nul is.
- 554 ● De vermindering van energiegebruik door bedrijven en van woningen
555 stimuleert.
- 556 ● meer mogelijkheden toestaat voor windenergie in Fryslân langs wegen,
557 kanalen en industrieterreinen en tevens via een windmolenpark met een klein
558 aantal grote molens op een plek waar voldoende draagvlak is. De molens
559 mogen alleen op ruime afstand (minimaal 800 meter) van een woonwijk
560 geplaatst worden, zodat er geen of zeer weinig hinder is van geluid en
561 slagschaduw. Daarnaast moet er oog zijn voor draagvlak en moet de
562 omgeving mee profiteren van de opbrengst.
- 563 ● Zorgt dat de wieken van windmolens gemarkeerd worden in verband met de
564 zichtbaarheid voor de vogels.
- 565 ● Inzet op zonne- en windenergie, waterstof, geothermie en aquathermie,
566 verduurzaming van gebouwen. Ook slimmere, energiearme mobiliteit en
567 productiemethoden waarbij minder energie wordt gebruikt moet worden
568 gestimuleerd

- 569 ● Inzet op de versnelling van de energietransitie door bijvoorbeeld de ambities
570 van de RES te verstevigen en het stimuleren van (kleinschalige) initiatieven
571 op het gebied van duurzame energieproductie, zoals dorpsmolens, molens bij
572 boerderijen en industriegebieden en energiecoöperaties.
- 573 ● Zorgt dat verouderde windmolens vervangen worden door moderne
574 windmolens met meer rendement.
- 575 ● Voorkomt dat in Fryslân datacenters komen die beslag leggen op duurzame
576 energiebronnen in de provincie.
- 577 ● Meer Europese samenwerking zoekt bij de energietransitie.
- 578 ● Komt met een plan om op structurele wijze burgerinitiatieven op het gebied
579 van energiebesparing en opwekking van duurzame energie te faciliteren en
580 stimuleren.

581 5.3 Energiearmoede

582 In Fryslân moet iedereen toegang hebben tot betaalbare energie. Helaas is dit nu
583 niet altijd het geval. Door de hoge energieprijzen is er een grote groep mensen die
584 hun energierekening niet of bijna niet meer kan betalen. GrienLinks wil daarom dat
585 de provincie inzet op snelle verduurzaming van woningen in Fryslân en een
586 versnelde energietransitie, zodat goedkopere en schone energie voor iedereen
587 beschikbaar wordt.

588 Daarnaast is het belangrijk dat het openbaar vervoer in Fryslân breed en betaalbaar
589 beschikbaar blijft, zodat er een duurzaam alternatief beschikbaar is wanneer het
590 door de hoge brandstofprijzen lastiger is voor mensen om de auto te gebruiken.

591 GrienLinks wil dat de provincie:

- 592 ● Inwoners faciliteert en ondersteunt bij de versnelde verduurzaming van
593 woningen, door bijvoorbeeld subsidie Extra tegemoetkoming voor
594 woningeigenaren provincie Fryslân opnieuw te zetten, zodat meer mensen
595 hun huis kunnen isoleren.
- 596 ● Een fonds instelt dat gebruikt wordt voor de energietransitie, het stimuleren
597 van het isoleren/verduurzamen van woningen en voor de aanpak van
598 energiearmoede.
- 599 ● Samen met gemeenten, woningcorporaties en andere betrokken partners
600 pilotprojecten uitvoert in Friese wijken met een laag gemiddeld inkomen om te
601 zorgen dat iedereen in de wijk energie kan besparen en schone energie kan
602 gebruiken.
- 603 ● In samenwerking met de gemeenten zorgt voor een versnelde energietransitie
604 waar de hele mienskip van profiteert.

- 605
- Zorgt dat het openbaar vervoer breed en betaalbaar beschikbaar blijft.

606 5.4 Kernenergie

607 Fryslân heeft de middelen en de ruimte voor de opwek van groene en schone
608 energie. Omdat kernenergie ontzettend duur is en het heel veel tijd kost voordat een
609 kerncentrale is gebouwd, kiest GrienLinks ervoor om de verduurzaming van Fryslân
610 op een groene en toekomstvriendelijke manier in te vullen. Bovendien laat een
611 kerncentrale schadelijk afval achter waar we de volgende generaties niet mee op
612 willen zadelen. We kunnen met duurzame bronnen als de wind, het water en de zon
613 zorgen voor een schone planeet en een schone provincie.

614 Daarom wil GrienLinks dat Provincie Fryslân:

- 615
- Zorgt dat kernenergie niet nodig is omdat tijdig de transitie naar schone
616 energie in een stroomversnelling is gebracht.
- 617
- Er geen afval van kerncentrales in de ondergrond van Fryslân wordt
618 opgeslagen.

619

6. Leefbaarheid en betaalbaar wonen

620 6.1 Leefbaarheid

621 Een duurzame, gezonde leefomgeving heeft een positieve invloed op het welzijn en
622 de gezondheid van mens, dier en plant: de lucht die we inademen, de grond waarop
623 we wonen, werken en recreëren, het water in onze omgeving en ook de
624 aanwezigheid van geluid. Om prettig te kunnen wonen in de Friese dorpen en
625 steden hebben we daarnaast voorzieningen nodig in de (nabije) omgeving. Fryslân
626 is ook een provincie waarin de vrijwillige inzet van burgers bijdraagt aan het prettige
627 leven in onze provincie. Uit cijfers van het Fries Sociaal Planbureau blijkt dat 71%
628 van de Friezen de leefbaarheid een 8 of hoger geeft. Tegelijkertijd staat Fryslân de
629 komende jaren voor maatschappelijke vraagstukken: Hoe gaan we om met de
630 gevolgen van de vergrijzing? Hoe blijven we aantrekkelijk voor jongvolwassenen en
631 gezinnen?

632 GrienLinks vindt het belangrijk dat de provincie:

- 633 ● Een proactieve rol pakt in de verbetering van de brede welvaart in Fryslân.
- 634 ● Gemeenten stimuleert en meedenkt om samen met de inwoners de
635 leefbaarheid te bevorderen.
- 636 ● Maatschappelijke organisaties die de leefbaarheid in Fryslân bevorderen,
637 zoals Doarpwurk en het initiatief Buurvrouw & Buurvrouwbus financieel
638 ondersteunt.
- 639 ● Het Iepen MienskipFûns voortzet.

640 6.2 Betaalbaar wonen voor iedereen

641 De woningnood beperkt zich allang niet meer tot de Randstad. Ook in Fryslân is de
642 situatie nijpend. Friesland vergrijsst, ouderen stromen te weinig door en er is een
643 tekort aan sociale huurwoningen, huurwoningen voor jongeren, betaalbare
644 koopwoningen voor starters en passende woonvormen voor ouderen. Tegelijkertijd
645 neemt het aantal een- en tweepersoonshuishoudens toe. Wonen is een basisrecht
646 en moet betaalbaar zijn voor iedere Fries. Dat is het op dit moment niet. De
647 sociaaleconomische verschillen tussen inwoners nemen daardoor toe. Bouwen,
648 bouwen, bouwen is niet de oplossing, omdat na 2030 het tekort weer wordt
649 ingelopen. De woningnood is ook een verdelingsvraagstuk. Als we niets doen blijft
650 wonen voor een grote groep Friezen onbetaalbaar en komt de leefbaarheid in
651 dorpen en wijken verder onder druk te staan. De krapte op de woningmarkt vraagt
652 daarom om innovatieve oplossingen: bestaande bouw omvormen en verduurzamen,
653 inbreiding in steden en dorpen, woonverenigingen, fasewoningen, kangoeroe-
654 woningen, opsplitsing en flexibele bouw.

655 GrienLinks pleit ervoor dat de provincie:

- 656 ● De regie pakt om samen met gemeenten de woningcrisis aan te pakken en
657 daarvoor een visie op wonen opstelt met de kernwaarden: betaalbaar,
658 flexibel, compact en energieneutraal.
- 659 ● Maatwerk levert aan gemeenten ten aanzien van de aantallen te bouwen
660 woningen.
- 661 ● Vernieuwende woonvormen stimuleert en faciliteert zodat senioren en
662 jongeren in hun eigen regio kunnen blijven wonen.
- 663 ● Belemmeringen wegneemt die vernieuwende woonvormen in de weg staan.
- 664 ● Aanjaagt dat er meer starterswoningen (huur en koop) komen en dat het
665 aantal betaalbare huurwoningen toeneemt: ten minste 35 procent sociale huur
666 bij nieuwbouwprojecten.
- 667 ● Zorgt dat voor 2030 alle nieuwbouw energieneutraal en met circulaire
668 materialen uit de regio (hout, lisdodde en hennep) wordt gebouwd. Nieuwe
669 gebouwen zijn modulair gemaakt en hebben een materialenpaspoort zodat ze
670 na toepassing een tweede leven kunnen krijgen.
- 671 ● Zorgt dat er compact gebouwd wordt, binnen bestaand bebouwd gebied zodat
672 woningbouw niet ten koste gaat van landbouwgrond, natuurgebieden en
673 ander groen.
- 674 ● Meebetaalt aan onrendabele woningbouwprojecten in het betaalbare segment
675 binnen bestaande wijken en dorpen (investeringsbudget stedelijke
676 vernieuwing).
- 677 ● Aanjaagt dat leegstaande scholen, kantoren en winkelruimte sneller worden
678 omgebouwd naar woonruimte.
- 679 ● Stuert op bouwen naar aard en schaal via de omgevingsverordening en de
680 afstemming van bouwprogramma's door gemeenten onderling (dit voorkomt
681 dat te veel en/of op de verkeerde plekken wordt gebouwd).

682

7. Werken in een circulair Fryslân

683 7.1 Circulaire economie en innovatie

684 In Fryslân willen we dat iedereen deelt in een brede welvaart. Maar een brede
685 welvaart is meer dan alleen economie. Ook de gezondheid en het welzijn van mens,
686 dier en natuur tellen. Daarom is een circulaire economie onmisbaar in onze
687 provincie.

688 Een circulaire economie ontstaat niet vanzelf. Een goed beginpunt is het circulair
689 maken van de bedrijfsvoering van de provincie. Daarnaast vindt GrienLinks dat de
690 provincie actief samen met bedrijven en de mienskip moet onderzoeken hoe we zo
691 snel mogelijk tot een circulaire economie in Fryslân komen. Hierbij betrekken we
692 onze (Friese) maatschappelijke organisaties, zoals de vereniging Circulair Friesland.

693 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 694 ● samen met Circulair Fryslân, de mienskip en bedrijven circulariteit verder
695 vormgeeft en hiervoor het beleid verder uitwerkt en voorlegt aan Provinciale
696 Staten;
- 697 ● Meer investeert in organisaties als Circulair Fryslân zodat die kunnen worden
698 uitgebouwd en een sterkere positie krijgen.
- 699 ● De ambitie van Circulair Friesland om in 2025 de meest circulaire regio van
700 Europa te zijn overneemt.
- 701 ● Actiever gaat samenwerken met de Friese gemeenten op het gebied van de
702 circulaire economie, bijvoorbeeld door te zorgen dat alle Friese gemeenten
703 zich aansluiten bij (de doelen van) Circulair Fryslân.
- 704 ● In samenwerking met gemeenten en (agrarische) bedrijven zorgt voor een
705 vermindering van transportbewegingen.
- 706 ● Afspraken maakt met bedrijven in de provincie over afval en verspilling.
- 707 ● Inzet op circulair bouwen in Fryslân en daar met de bouwsector afspraken
708 over maakt.
- 709 ● In samenwerking met de onderwijsinstellingen in Fryslân en organisaties op
710 het gebied van circulariteit zorgt dat alle leerlingen en studenten les krijgen in
711 circulariteit en duurzaamheid.
- 712 ● Zorgt dat de bedrijfsvoering van de Friese organisatie volledig circulair wordt.

713 7.2 Grondgebonden, natuurinclusieve landbouw

714 Ons landschap en de leefbaarheid heeft de afgelopen decennia geleden onder de
715 intensivering en schaalvergroting van de landbouw. De afgenomen biodiversiteit, de bouw
716 van megastallen en grote opslagloodsen en de uitdijende industriegebieden van de
717 toeleverende bedrijven zijn daarvan de zichtbare resultaten. Het aantal dieren (en daarmee
718 de mest) moet weer worden afgestemd op wat de grond rond de bedrijven aan kan. Dat is
719 heel ingrijpend, maar als we het niet snel doen gaat dat ten koste van onze natuur en blijven
720 individuele landbouwbedrijven in onzekerheid. De boeren bedrijven zijn nu teveel afhankelijk
721 van een paar multinationals en van de banken.

722 GrienLinks wil samenwerken met boeren aan de verduurzaming van de landbouw.
723 Samen zoeken naar praktische oplossingen. De landbouwsector dient veel groener
724 te worden, met koeien vaker in de wei, minder veevoer uit het buitenland en
725 kunstmest en pesticiden in de ban. Het is belangrijk dat de intensieve landbouw een
726 omslag maakt naar 'grondgebonden, natuurinclusieve landbouw'. De provincie heeft
727 bij de transitie ingezet op gebiedsprocessen, ofwel samen met alle betrokken kijken
728 hoe die omvorming of transitie uitgevoerd wordt.

729 GrienLinks wil dat de provincie:

- 730 ● Bij het inrichten van de gebiedsprocessen heldere doelstellingen formuleert
731 en afspraken maakt over de planning. Transitie naar grondgebonden en
732 natuurinclusieve landbouw is hierbij het uitgangspunt.
- 733 ● De gehele keten van individuele bedrijven, toeleveranciers, de
734 landbouwindustrie, supermarkten en banken bij de transitie betreft.
- 735 ● De transitie zoveel mogelijk in goed overleg en binnen van te voren
736 vastgestelde kaders uitvoert en keuzes durft te maken. Daarbij moeten alle
737 mogelijke instrumenten ingezet worden, zoals kavelruil, landinrichting, en in
738 het uiterste geval onteigening.
- 739 ● Biologische landbouw stimuleert en geen concessies doet op het gebied van
740 dierenwelzijn. De bouw van megastallen wordt verboden
- 741 ● Samenwerkingsverbanden van boeren die experimenteren met duurzame
742 vormen van landbouw (natuurinclusief, kringloop en/of biologisch) stimuleert
743 en via haar makelaarsrol boeren die willen omschakelen op biologische
744 landbouw ondersteunt.
- 745 ● In een dialoog met de landbouwsector afspraken maakt over doelstellingen
746 (verminderen van gif, wisselteelt etc.) en de controle op de uitvoering
747 daarvan. Daarnaast ziet GrienLinks het als een rol van de provincie om met
748 de sector na te denken over de wijze waarop met de effecten van de
749 klimaatverandering wordt omgegaan, zoals de gevolgen van de verzilting,
750 droogte etc.

- 751 ● Geen industriële mestvergisters toelaat, waarbij bijvoorbeeld organische stof,
752 die nodig is voor de bodem, wordt vernietigd. Mestvergisters leveren ook
753 stankoverlast op en zijn meestal alleen rendabel als mest uit andere
754 provincies, zoals Brabant, wordt aangevoerd..
- 755 ● Er geen ruimte komt voor nieuwe geitenfokkerijen of uitbreiding daarvan.

756 7.3. Duurzaam ondernemen

757 Het aanpassen van onze economie heeft een grote invloed op de uitdagingen waar
758 we als provincie voor staan. Anders omgaan met onderwerpen als landbouw en
759 energie zorgt voor minder uitstoot, afval en verspilling met bovendien een eerlijkere
760 verdeling van de welvaart voor de mienskip en bedrijven. Daarom moeten
761 ondernemers in Fryslân door de provincie worden ondersteund en uitgedaagd om
762 hun bedrijf en bedrijfsvoering versneld te verduurzamen. Want circulair ondernemen
763 biedt juist volop kansen, zeker in Fyslân!

764 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 765 ● Samenwerkt met Friese ondernemers om hun bedrijf en bedrijfsvoering
766 versneld te verduurzamen.
- 767 ● Duurzame startups en duurzame ondernemers de ruimte geeft. Het werk van
768 de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM) steunen we daarom.
- 769 ● Duurzame bedrijven bij elkaar brengt en het voorbeeld van het Ecommunitypark
770 in Oosterwolde verder uitrolt over de provincie
- 771 ● Van Fryslân een aantrekkelijke vestigingsplaats maakt voor duurzame
772 startups en ondernemers, door bijvoorbeeld innovatie te stimuleren, zoals met
773 het Innovatiecluster Drachten gebeurt.
- 774 ● Kritisch kijkt naar de veiligheid en circulariteit van bestaande bedrijfslocaties
775 en bedrijventerreinen en deze waar nodig verbetert.
- 776 ● De provincie erop toeziet dat nieuwe bedrijfslocaties en bedrijventerreinen
777 volledig veilig en circulair zijn.
- 778 ● Samen met bedrijven zorgt dat de bouw van nieuwe bedrijfslocaties en
779 bedrijventerreinen de natuur niet verstoort en zorgvuldig deze inpast in het
780 landschap.

781 7.4. Economische structuurversterking

782 Voor het verduurzamen van onze provincie en het komen tot een brede welvaart is
783 het van belang dat we investeren in een goede samenwerking tussen onderwijs,
784 ondernemers en overheid. Bij het oplossen van de grote vraagstukken waar we in
785 Fryslân, en in de wereld, voor staan moeten deze drie pijlers van de economie
786 elkaar ondersteunen en versterken. Hierdoor krijgen we een sterkere economie en
787 kunnen we de stap naar een circulaire economie makkelijker zetten. Juist
788 verduurzaming levert enorm veel groene werkgelegenheid en kennis op.

789 Om de structuurversterking te bereiken wil GrienLinks dat de provincie:

- 790 ● Actief blijft samenwerken met onder andere Wetsus, Dairy Campus en het
791 Innovatiecluster Drachten.
- 792 ● Stageplaatsen blijft aanbieden aan leerlingen en studenten van alle Friese
793 onderwijsinstellingen.
- 794 ● Samen met ondernemers en (maatschappelijke) organisaties zorgt voor een
795 breed scala aan stageplaatsen in de Friese mienskip en economie.
- 796 ● meer investeert en samenwerkt met het bedrijfsleven en het onderwijs om
797 werken in de techniek en de zorg aantrekkelijk te maken voor jongeren.
798 Daarnaast moet de provincie samen met het onderwijs en het bedrijfsleven
799 een plan maken om meer te investeren in het opleiden en aantrekken van
800 personeel voor de zorg en (groene) techniek.
- 801 ● Extra aandacht besteedt aan technische mbo-opleidingen.
- 802 ● Investeert in kennisontwikkeling in Fryslân door onder andere te zorgen voor
803 meer mogelijkheden voor hoger opgeleiden zodat zij de provincie minder snel
804 zullen verlaten.
- 805 ● Een jaarlijkse duurzaamheidsprijs uitreikt waarbij onderwijs en ondernemers
806 samenwerken.
- 807 ● Investeert in het digitale netwerk voor onderwijs, organisaties en
808 ondernemers, waar ook de hele mienskip van profiteert.
- 809 ● Op een eerlijke manier de werkgelegenheid in Fryslân bevordert, door te
810 zorgen voor een gunstig vestigingsklimaat voor groene en sociale bedrijven.

811 7.5 Toerisme en Recreatie

812 GrienLinks gelooft dat in Fryslân recreatie en natuur samengaan. De basis van
813 toerisme en recreatie in Fryslân zijn de mensen die hier komen voor de rust, het
814 water en de natuur. Daarnaast zijn we natuurlijk trots op onze musea, (openbare)
815 kunst en andere cultuur die Fryslân nog aantrekkelijker maken. Ook onze dorpen en

816 steden trekken veel mensen aan door historische gebouwen en stads- en
817 dorpsgezichten.

818 Door de toename van vakantie in eigen land groeit het aantal toeristen in Fryslân
819 flink. Die toename is goed voor de werkgelegenheid en economie in onze provincie.
820 Tegelijkertijd willen we nadelige gevolgen voorkomen of herstellen. Recreatie mag
821 niet ten koste gaan van de leefbaarheid in de dorpen en steden. Ook moeten we de
822 rust en ruimte in de provincie beschermen, want dat is juist de kracht van Fryslân.

823 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 824 ● Samenwerking met de gemeenten zoekt om te voorkomen dat binnen dorpen
825 en steden recreatiewoningen de overhand krijgen, waardoor de leefbaarheid
826 onder druk komt te staan en de woningkrapte toeneemt.
- 827 ● Benadrukt en monitort dat bestaande en nieuwe recreatie de rust en ruimte
828 van onze provincie respecteert.
- 829 ● Zich inspant om natuurtoeristen en cultuurtoeristen die op zoek zijn naar rust
830 en ruimte naar Fryslân te trekken.
- 831 ● Zorgt dat het toerisme in Fryslân eerlijk verdeeld wordt over de regio's. Om
832 dat te bereiken werkt de provincie samen en overlegt met ondernemers in
833 deze sector.

834 7.6 Lobby

835 Veel uitdagingen waar Fryslân voor staat zijn provincie overstijgend en zelfs
836 landsgrens overstijgend. Daarbij moeten we samenwerken met andere provincies,
837 het Rijk en andere noordelijke, nationale of Europese instellingen. Zo kunnen we
838 bijvoorbeeld door cofinanciering uit Europa of het Rijk onze duurzame doelen voor
839 Fryslân halen. Om actief samenwerking te zoeken op het gebied van bijvoorbeeld
840 energietransitie of verduurzaming is een ambitieuze lobbyagenda vereist. Een sterke
841 lobby zorgt dat Fryslân op de hoogte blijft van voor ons belangrijke ontwikkelingen
842 en dat Fryslân nationaal en internationaal opgemerkt en betrokken wordt.

843 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 844 ● Een ambitieuze lobbyagenda houdt en aanscherpt, waarbij er met nadruk ook
845 aandacht is voor ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid, circulaire
846 economie, waterkwaliteit, energietransitie, kringloop landbouw en duurzame
847 startups en ondernemers.
- 848 ● Bij grote projecten nog meer de samenwerking zoekt met bijvoorbeeld de
849 andere noordelijke provincies.

- 850
- 851
- 852
- Bij het beheer van het Waddengebied een eenduidige en integrale aanpak nastreeft samen met de andere Waddenprovincies en de Duitse en Deense overheid.

8. Iedereen telt mee in de Mienskip

854 8.1 Diversiteit en inclusie

855 In Fryslân is iedereen gelijkwaardig en iedereen mag zich zelf zijn. De Friese
856 mienskip vormen we samen. Ongeacht je identiteit: je kleur, je taal, je
857 sociaaleconomische positie, je lichaam, je geloof, je gender en je geaardheid.
858 Onderlinge verbondenheid bewerkstelligen we door het tegengaan van polarisatie,
859 uitsluiting en discriminatie. Als regenboogprovincie maakt Fryslân zich sterk voor de
860 acceptatie van LHBTIQA+. Dit geldt ook voor alle andere onderdelen van onze
861 identiteit. Naast effectief beleid zijn symbolische uitingen daarin ook belangrijk.

862 GrienLinks vindt dat Friese overheden een voorbeeldfunctie hebben op het gebied
863 van diversiteit, gelijkwaardigheid en inclusie.

864 Daarom moet de provincie:

- 865 ● Een actief inclusief beleid voeren op het gebied van diversiteit in de eigen
866 organisatie. Daarbij hoort het onderzoeken of dit beleid slaagt en hoe inclusief
867 de medewerkers en andere betrokkenen de provincie ervaren.
- 868 ● Aanjagen dat discriminatie en uitsluiting in onze provincie zoveel mogelijk wordt
869 tegengegaan. Dat kan door initiatieven, projecten en organisaties financieel te
870 steunen die hieraan bijdragen
- 871 ● Gelijkwaardigheid ook symbolisch uitdragen door aandacht te besteden aan
872 jaarlijkse dagen om acceptatie, respect en bewustzijn te bevorderen, zoals
873 Coming out day, Ketu Koti, Dag van de moedertaal en de Internationale dag
874 van de mensen met een beperking.
- 875 ● Aanjagen dat op alle scholen in Fryslân diversiteit en inclusie volwaardige
876 onderdelen van de lesprogramma's zijn.
- 877 ● Bevorderen dat de toegankelijkheid voor mensen met een beperking verder
878 verbetert.

879 8.2 Maatschappelijke organisaties verbeteren het welzijn

880 Elke inwoner van Fryslân moet evenveel kansen krijgen. Iedereen doet mee in
881 Fryslân en iedereen moet zichzelf kunnen zijn. Maatschappelijke organisaties die het
882 welzijn van Friezen verbeteren doen dat vaak op provinciaal niveau. Denk aan de
883 bestrijding van eenzaamheid en discriminatie, maar ook het volwaardig kunnen
884 meedoen van mensen met een beperking. Dit zijn organisaties als Tûmba, COC,
885 Doarpswurk en Zorgbelang.

886 Niet alle gemeenten dragen daar financieel aan bij. Het provinciaal beleid van de
887 afgelopen jaren heeft bij verschillende organisaties tot een flinke achteruitgang in

888 inkomsten geleid. Deze financiële onzekerheid leidt ertoe dat organisaties hun taken
889 niet kunnen goed kunnen uitvoeren. Dit terwijl bestaanszekerheid juist ervoor zorgt
890 dat deze organisaties meer bereiken en hun werk beter kunnen doen.

891 Wat GrienLinks betreft moet Provincie Fryslân haar verantwoordelijkheid nemen en
892 er voor zorgen dat:

- 893 ● Maatschappelijke organisaties hun taken kunnen blijven uitvoeren. Dit betreft
894 organisaties die: 1. Zich inzetten voor alle inwoners. 2. Onafhankelijk zijn. 3.
895 Bijdragen aan gelijke kansen voor elke Fries, het mee kunnen doen en/of het
896 zichzelf kunnen zijn.
- 897 ● De regie wordt gepakt om samen met gemeenten tot een structureel
898 financieringsmodel te komen. Dit via een gezamenlijk (bovenlokaal) fonds met
899 vaste subsidies.
- 900 ● Vanuit dit fonds ook projectsubsidies worden verstrekt aan organisaties en
901 initiatieven van inwoners. Deze eenmalige subsidies zijn voor projecten die
902 bijdragen aan het vergroten van: gelijke kansen, meedoen en jezelf zijn.
- 903 ● De provincie deze organisaties helpt om goed samen te werken door het
904 delen van kennis, fondsenwerving en het uitwisselen van ervaringen.

905 8.3 Onderwijs: gelijke kansen voor iedereen

906 Onderwijs in Fryslân moet toegankelijk zijn voor iedereen. Dat staat onder druk door
907 de krimp op het platteland, maar ook door de groeiende ongelijkheid. Samen met het
908 rijk en de gemeenten moet de provincie binnen haar mogelijkheden en
909 verantwoordelijkheden er zorg voor dragen dat iedereen gelijke kansen krijgt
910 Het sociale milieu waarin je als kind opgroeit, mag niet bepalend zijn voor je
911 loopbaan in het onderwijs. Dit terwijl onderwijs de sleutel is voor de ontwikkeling van
912 Friese kinderen en van de Friese samenleving.

913 GrienLinks zet zich in voor onderwijs op alle niveaus en wil daarom dat de provincie:

- 914 ● Zich actief inzet voor de toegankelijkheid van scholen in krimpregio's.
- 915 ● Zich actief inzet voor het tegengaan van ongelijkheid in het onderwijs.
- 916 ● Aanjaagt dat mbo-instellingen met het opleiden van vakmensen en hbo-
917 instellingen een grote bijdrage leveren aan de verduurzaming van Fryslân.
- 918 ● Blijft investeren in University Campus Fryslân met de missie lokale
919 oplossingen voor mondiale uitdagingen te vinden en de beste
920 bacheloropleiding van Nederland. Dat maakt Fryslân nog aantrekkelijker.

921 8.4 Taal ferbynt

922 Friezen zijn ‘grutsk’ op hun taal. Niet alleen op het ‘Frysk’ ook op het Stellingwarfs, het
923 Stadsfries en het Bildts, natuurlijk het Nederlands en alle talen die nieuwe Friezen hebben
924 meegenomen de provincie in. Meertaligheid is iets dat in Fryslân wordt gekoesterd. De
925 provincie is onder meer verantwoordelijk voor de kerndoelen van het Friese onderwijs en de
926 ontheffing van de verplichting om Fries op school te geven.

927 Daarom wil GrienLinks dat de provincie zich blijft inzetten voor:

- 928 ● Het positioneren van Fryslân als publieks- en kenniscentrum voor meertaligheid.
- 929 ● Een betere (rechts)positie en betaling van (beëdigde) Friese tolken en vertalers. En
930 het verder stimuleren van de mogelijkheid om het Fries te gebruiken in het
931 rechtsverkeer.
- 932 ● Het stimuleren van kwalitatief goede Friese (jeugd)literatuur door het voortzetten van
933 de provinciale subsidie voor het schrijven, redigeren, vertalen en corrigeren van
934 Friese (jeugd)literatuur. Dit geldt ook voor Friese streektalen zoals het Bildts.
- 935 ● Het behouden en stimuleren van een doorlopende (leer)lijn van de Friese taal en
936 meertalige ontwikkeling op de peuterspeelplaatsen en het basisonderwijs. Ook zal
937 GrienLinks zich inzetten voor het bevorderen van de Friese taal in het voorgezet en
938 praktijk onderwijs, mbo, hbo en universiteit.
- 939 ● Het behoud en verder stimuleren van Fries bij (de andere) overheid(sinstellingen),
940 bedrijven en zorg- en welzijnsprofessionals (door middel van het geven van
941 bijvoorbeeld informatie, voorlichting, advies en cursussen). Ook het internet en
942 social media kunnen het Fries een extra impuls geven.
- 943 ● Het evalueren van de kerndoelen van het Fries op school en de
944 ontheffingsprocedure.
- 945 ● Het steunen van media die berichten in de Friese taal en over Fryslân.
- 946 ● Het (structureel) steunen van Tresoar, Afûk, de Fryske Akademie en Omrop Fryslân.

947 8.5 Laaggeletterdheid

948 Moeite hebben met lezen en schrijven leidt ertoe dat mensen niet altijd kunnen
949 meedoen in de maatschappij en vaker het gevoel hebben aan de zijlijn te staan.
950 Fryslân staat in de top drie van het hoogste aantal laaggeletterden in Nederland.
951 Rond de 13 procent van de Friese beroepsbevolking heeft moeite met lezen,
952 schrijven en/of rekenen. Dat zijn bijna 40.000 Friezen. De gevolgen van
953 laaggeletterd zijn, zijn enorm: een grotere kans op gezondheidsklachten, lagere
954 inkomsten of werkloosheid, moeite met digitalisering en meer kans op schulden. De
955 eerste 1000 dagen van een kind zijn vaak cruciaal. Dit vraagt om een brede aanpak.

956 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 957 ● Een meerjarige toekomstvisie initieert met gemeenten en betrokken
958 organisaties om ervoor te zorgen dat taalontwikkeling tijdig op gang komt in
959 het leven van Friese kinderen.
- 960 ● Initiatieven die laaggeletterdheid tegengaan financieel ondersteunt.

961 8.6 Betaalbaar sporten en bewegen

962 Een betere conditie, meer spierkracht, een gezonde levensstijl, een goede
963 nachtrust, minder ziekte, kortom: sporten is gezond. In Fryslân willen we dat
964 iedereen kan sporten. Natuurlijk zijn grote sportevenementen belangrijk voor
965 Fryslân. Maar provinciale, financiële steun voor sport kijken mag niet ten koste gaan
966 van het stimuleren van sportbeoefening. Daarnaast ligt er een opgave voor de
967 provincie om ervoor te zorgen dat watersport niet ten koste gaat van de Friese
968 natuur.

969 GrienLinks wil daarom dat de provincie in samenwerking met de gemeenten:

- 970 ● Betaalbaar houden van de breedtesport en het bewegen en sporten van jong
971 tot oud stimuleert.
- 972 ● Bijdraagt aan de Friese sporten keatsen, fierljeppen en skûtsjesilen.
- 973 ● Het werk van Sport Fryslân ondersteunt en stimuleert.
- 974 ● toeziet op en aanjaagt van diversiteitsbeleid en sociale veiligheid binnen
975 sportcentra en sportverenigingen.
- 976 ● Recreatieve voorzieningen samen met de Marrekrite verduurzaamt.
- 977 ● Voor kinderen en volwassenen die niet genoeg geld hebben om aan een
978 sport deel te nemen, bijdraagt aan het Jeugdfonds Sport & Cultuur en het
979 Volwassenfonds Sport & Cultuur.
- 980 ● Sportverenigingen stimuleert om inclusief te zijn en daarnaast zo toegankelijk
981 mogelijk voor mensen met een beperking.
- 982 ● Bijdraagt aan voorlichting bij sportverenigingen over inclusiviteit.
- 983 ● Met de gemeenten in gesprek te gaan over het stimuleren van meer buiten
984 sporten in openbare ruimten.
- 985 ● Zorgt voor meer bloeizones (Blue Zones) in de provincie.
- 986 ● Fietsen en wandelen stimuleert door de aanleg van meer wandel- en
987 fietspaden, inclusief laadpalen en tappunten voor drinkwater.

988 8.7 Menswaardige opvang voor vluchtelingen

989 Mensen die hebben moeten vluchten komen vaak uit moeilijke, traumatiserende
990 omstandigheden. Het is daarom belangrijk dat de opvang veilig is, met extra
991 aandacht voor de kwetsbare groepen. GrienLinks maakt zich sterk voor
992 menswaardige opvang in Nederland en Europa. De provincie heeft de een taak
993 toezicht te houden op de huisvesting van statushouders in de gemeente.

994 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 995 ● Erop toeziet dat gemeenten aan hun taakstelling voldoen om statushouders te
996 huisvesten.
- 997 ● Gemeenten stimuleert om waar nodig extra woonruimte beschikbaar te
998 stellen.
- 999 ● Gemeenten ruimte geeft om deze extra passende huisvesting te realiseren
1000 door flexibele woonvormen (zoals het ombouwen van kantoorpanden) en
1001 waar nodig door snelbouw of flexibele (tijdelijke) woningen.

1002 8.8 Kunst en cultuur verbinden ons

1003 Cultuur laat je genieten, verwonderen, lachen, ontroert je of maakt het spannend.
1004 Cultuur kan je op een nieuwe manier laten kijken naar de samenleving en elkaar. Of
1005 je afleiden van drukte of zorgen.

1006 Kunst en cultuur zijn niet alleen prikkelend, maar spelen ook een belangrijke
1007 verbindende rol. Denk bijvoorbeeld aan de bestrijding van eenzaamheid of om eraan
1008 bij te dragen dat iedereen zich thuis voelt in Fryslân. GrienLinks vindt het daarom
1009 belangrijk dat cultuur voor iedereen toegankelijk is. Letterlijk en figuurlijk. Iedereen
1010 kan meedoen.

1011 Daarnaast zorgen kunst en cultuur voor de aantrekkelijkheid van Fryslân als
1012 woonplaats of als toeristische bestemming. GrienLinks staat voor een provincie met
1013 een aantrekkelijk makersklimaat, waar ruimte is voor creativiteit, spontaniteit en
1014 nieuw talent. Voor 2028 hebben wij het volgende perspectief voor ogen: de provincie
1015 Fryslân staat blijvend op de kaart als cultuurprovincie met onderscheidende
1016 evenementen, podia en musea.

1017 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 1018 ● Zorgt voor een goed en eerlijk kunstbeleid.
- 1019 ● Zorgt voor een stevige cultuurbegroting, die meerjarig perspectief geeft aan
1020 de volledige cultuursector om die zo minder kwetsbaar te maken voor
1021 conjunctuurbewegingen en onvoorziene omstandigheden als de
1022 coronapandemie.

- 1023 ● Zorgt voor meer ruimte om onderscheidend (digitaal) te programmeren bij
1024 evenementen en in de Friese musea.
- 1025 ● Jonge kunstenaars bij provinciale projecten worden betrokken, zodat zij meer
1026 kans krijgen om zich te laten zien
- 1027 ● De amateurkunst en culturele infrastructuur in dorpen en wijken (zoals
1028 toneelverenigingen, iepenloftspul en harmonie-brassbands), maar ook een
1029 gevarieerd aanbod van festivals stimuleert en mee financiert.
- 1030 ● Positieve aandacht heeft voor de Friese taal en cultuur, met een moderne
1031 benadering, gericht op voortbestaan in de 21e eeuw .

1032 8.9 Zuinig zijn op ons erfgoed

1033 Fryslân is een provincie met een bijzondere eigen identiteit en cultuur. Die identiteit
1034 en cultuur zijn we trots op en daar moeten we goed voor zorgen. Ons Friese erfgoed
1035 is een waardevol onderdeel van die identiteit en daarnaast zorgt het voor een brede
1036 culturele beleving. Daarom wil GrienLinks dat er wordt geïnvesteerd in het behoud
1037 van ons Friese erfgoed. Waar dat kan willen we de verbinding maken tussen ons
1038 historische erfgoed en onze gezamenlijke toekomst. Bijvoorbeeld door stimulering
1039 van het cultuurtoerisme in Fryslân.

1040 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

- 1041 ● Blijft investeren in zorg voor ons erfgoed.
- 1042 ● Zorgt dat het Friese erfgoed voor iedereen toegankelijk is.
- 1043 ● Culturele activiteiten rond het erfgoed stimuleert.
- 1044 ● Het (internationaal) cultuurtoerisme in Fryslân stimuleert.

1045

9. Open en transparant bestuur

1046

9.1 Provinciale Staten

1047 In Fryslân streven we naar een breed gedragen, open en transparant bestuur. We
1048 willen dat iedereen in onze provincie zich thuis voelt. Daarom moeten onze
1049 bestuurders in contact zijn met de inwoners en vooral luisteren naar de inwoners.
1050 We willen eerlijk en duidelijk communiceren met de inwoners, waarbij het contact
1051 voor de een met een gesprek gaat en voor de ander via sociale media.

1052 In de Provinciale Staten heeft GrienLinks de afgelopen vier jaar kritische, maar
1053 constructieve oppositie gevoerd. De kritische, maar constructieve houding zullen wij
1054 de komende vier jaar, zowel in een coalitie als in de oppositie, blijven vasthouden.
1055 Daarnaast wil GrienLinks zorgen voor een goede dualistische verhouding tussen de
1056 Provinciale Staten en de Gedeputeerde Staten.

1057 Fryslân is een provincie met een bijzondere identiteit, waar veel verschillende
1058 identiteiten met elkaar samenleven. De Provinciale Staten moet daarom ook een
1059 realistische afspiegeling zijn van de mensen in onze provincie.

1060 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 1061 ● Aandacht heeft voor de culturele identiteiten in de verschillende regio's.
- 1062 ● Stimuleert dat de Provinciale Staten een realistische afspiegeling is van de
1063 mensen in onze provincie.
- 1064 ● Zorgt dat Provinciale Staten hun kaderstellende, controlerende en
1065 volksvertegenwoordigende rol goed kunnen uitvoeren.
- 1066 ● Het uitgangspunt 'zoveel mogelijk van onderop' hanteert. Wat lokaal beslist
1067 kan worden moet lokaal beslist worden.
- 1068 ● Provinciale Staten en de Gedeputeerde Staten serieus luisteren naar
1069 inwoners en contact zoeken met inwoners. Daarvoor kijken we naar
1070 succesvolle methoden elders in den lande en passen die ook toe.
- 1071 ● Zorgt dat in het bestuur van onze provincie samenwerking in de breedste zin
1072 van het woord voorop staat.

9.2 Democratie zijn we samen

1074 Onze mienskip bestaat uit veel verschillende mensen en veel verschillende ideeën.
1075 GrienLinks vindt het belangrijk dat alle mensen in Fryslân zich thuis voelen en dat
1076 we besluiten maken met onze inwoners, niet over onze inwoners. Daarom moeten
1077 inwoners serieus kunnen meedenken over en betrokken worden bij het vaststellen

1078 van het beleid van de provincie. We zoeken daarom naar een gebalanceerde
1079 democratische vernieuwing, bijvoorbeeld in de vorm van een burgerberaad.

1080 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 1081 ● Beleid maakt met de mienskip en niet over de mienskip en de provincie
1082 daarom gaat experimenteren met bijvoorbeeld een burgerberaad.
- 1083 ● Belangenorganisaties en betrokkenen tijdig raadpleegt en om advies vraagt
1084 en hen daarbij zonedig ondersteunt, zoals dat bijvoorbeeld bij de door ons
1085 geïnitieerde Funderingstafel is gebeurd
- 1086 ● Een speciaal jongerenberaad inricht om zo de stem van jongeren te horen en
1087 jongeren meer te betrekken bij (provinciale) politiek

1088 9.3 Een duurzame, circulaire, inclusieve bedrijfsvoering

1089 De provincie is betrokken bij veel opgaven waar we als mienskip voor staan. We
1090 werken samen met inwoners, ondernemers, organisaties en andere partners aan
1091 een groene, duurzame toekomst in Fryslân. GrienLinks wil dat de provincie zelf het
1092 goede voorbeeld geeft in de bedrijfsvoering, zeker als het gaat om verduurzaming en
1093 de energietransitie. Ook op het gebied van inclusie moet de provincie het goede
1094 voorbeeld geven. De mienskip zijn we samen en daar telt iedereen. Daarom moet
1095 inclusie een speerpunt zijn, ook bij de bedrijfsvoering van de provincie.

1096 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 1097 ● De bedrijfsvoering versneld circulair maakt.
- 1098 ● Duurzaamheid het leidend principe maakt.
- 1099 ● Van inclusie een speerpunt maakt bij de bedrijfsvoering.

1100 9.4 Digitale samenleving

1101 Betalen met je telefoon in plaats van met je bankpasje of met contant geld uit je
1102 portemonnee. Snel en makkelijk foto's delen met je familie in een groepsapp. Maar
1103 ook: een medisch hulpmiddel aanvragen dat je feitelijk alleen online kunt bestellen.
1104 Of bedrijven die via algoritmes bepalen welke informatie je wel of niet te zien krijgt.
1105 We noemen dit: de samenleving digitaliseert.

1106 GrienLinks Fryslân ziet volop kansen voor digitalisering van de samenleving. Maar
1107 we zien ook dat niet iedereen mee kan doen of deze ontwikkelingen kan bijhouden.
1108 En dat zorgvuldig omgaan met gegevens essentieel is. Voor GrienLinks Fryslân
1109 staat de mens altijd voorop en is de techniek niet de eerste of enige oplossing voor
1110 een maatschappelijk probleem. Daarom willen we een digitale toekomst die voor
1111 iedereen werkt. Zodat de samenleving eerlijk, veilig en menselijk blijft.

1112 GrienLinks Fryslân wil dat de provincie er voor zorgt dat:

- 1113 • Voor alle inwoners in Fryslân een snelle en betaalbare internetverbinding
1114 beschikbaar is.
- 1115 • Voor elk digitaal loket een niet-digitaal alternatief en ondersteuning beschikbaar is
1116 voor wie moeite heeft met digitale middelen.
- 1117 • Digitale communicatie, zoals via apps, websites en digitale documenten, voor
1118 iedereen toegankelijk is, ook als je een beperking hebt.
- 1119 • Data die door of in opdracht van de provincie wordt verzameld als open data
1120 beschikbaar is voor bijvoorbeeld onderzoek, monitoring of innovatie.
- 1121 • Bij ICT-aanbestedingen niet kosten maar kwaliteitsnormen, open (privacy)
1122 standaarden, open-source software en duurzaamheid leidend zijn.
- 1123 • Bij digitalisering de veiligheid voorop staat. Inwoners van Fryslân moeten ervan uit
1124 kunnen gaan dat zij veilig met de provincie kunnen communiceren.
1125 Persoonsgegevens worden niet gedeeld met bedrijven en worden niet voor een
1126 ander doel gebruikt dan waarvoor de afspraak geldt.
- 1127 • Een provinciale digitaliseringsstrategie beschikbaar is en de provincie een ethische
1128 commissie instelt die de provincie adviseert over digitaliseringsbeleid en
1129 vraagstukken.
- 1130 • Geïnvesteed wordt in de digitale kennis en kunde van de provincie zelf, zodat de
1131 provincie een betere inschatting kan maken van noodzaak voor inzet van techniek,
1132 betere online veiligheid en een open overheid.
- 1133 • Een algoritmeregister ingericht wordt, zodat burgers algoritmes (en daarmee de
1134 overheid) kunnen controleren op rechtvaardigheid.

1135 9.5 Betrouwbare overheid

1136 Door grote veranderingen en crises is het de afgelopen periode onrustig in onze
1137 samenleving. In zo'n periode vraagt dat van een overheid nog een extra stap om er
1138 juist voor mensen te zijn. Toch is dat de afgelopen tijd niet altijd gelukt. Het
1139 menselijke is soms zoek bij de overheid, zowel in beleid als in communicatie.
1140 Daarnaast herkennen mensen zich niet in het overheidsbeleid en voelen zij zich niet
1141 beschermd door de overheid. GrienLinks wil het menselijke terug in de overheid.
1142 Want de overheid is er voor de burger, de provincie is er voor alle inwoners. Wij
1143 willen inwoners laten meedenken en meebeslissen over het beleid. Mensen direct
1144 helpen op een prettige manier als het even tegenzit. Ook moet het menselijke terug
1145 in de communicatie met de inwoners, ons bestuur luistert naar de inwoners.
1146 Informatie en communicatie met de provincie moet voor iedereen beschikbaar zijn,
1147 of dat nou via een fysiek gesprek gaat, via de telefoon, via een online gesprek of via
1148 sociale media.

1149 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 1150 • Kritisch kijkt of de menselijke maat in de eigen communicatie en zowel nieuw
1151 als bestaand beleid zit.

- 1152 ● De menselijke maat als speerpunt neemt bij de uitvoering van het beleid.
- 1153 ● Informatie op meerdere kanalen gaat en blijft delen, zowel in de reguliere
1154 media, in brieven als online via de website of social media.
- 1155 ● Zorgt dat informatie voor iedereen leesbaar en te begrijpen is.
- 1156 ● Samen met Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten actief in gesprek gaat
1157 en blijft met inwoners.
- 1158 ● Bij lastige situaties inwoners zo snel mogelijk helpt, waarmee verder
1159 wegzakken wordt voorkomen.
- 1160 ● Een werkklimaat en werkcultuur creëert waarin ambtenaren de professionele
1161 vrijheid hebben om zelf afwegingen te maken en aan de bel te kunnen
1162 trekken als zij iets mis zien gaan.
- 1163 ● Zorgt dat de communicatie voor iedereen te begrijpen is daarbij rekening
1164 houdt met de vaardigheden van de Friese inwoners bijvoorbeeld op digitaal
1165 gebied.

1166

10. Gedegen en eerlijke financiën

1167 10.1 Inkomsten

1168 Groene en sociale politiek krijgt alleen vorm als we echt bereid zijn te sleutelen aan
1169 ons financiële en economische systeem. Hervormingen en een andere kijk op de
1170 economie zijn een voorwaarde voor een succesvolle aanpak en van eerlijk delen,
1171 gelijke kansen en solidariteit tussen arm en rijk, oud en jong. Uiteindelijk is de
1172 economie alles wat we met elkaar delen. De economie is van iedereen.

1173 De provincie krijgt een deel van haar inkomsten door zogenaamde opcenten van de
1174 motorrijtuigenbelasting. Daarbij geldt dat mensen die zich een die zich een dure,
1175 zware en vervuilende auto kunnen permitteren het meeste betalen. Met het geld
1176 kunnen bijvoorbeeld wegen worden onderhouden, maar ook natuur worden
1177 aangelegd. Een kleine verhoging levert extra geld op om onze provincie mooier en
1178 duurzamer te maken, maar ook kunnen bijdragen aan belangrijke maatschappelijke
1179 organisaties daaruit gefinancierd worden.

1180 Andere inkomsten komen onder meer van het Rijk en subsidies van de Europese
1181 Unie voor speciale programma's. Eerlijke en gerichte programma's om de
1182 doelstellingen op het gebied van leefbaarheid van het platteland en de transitie in
1183 de energie en landbouw mogelijk te maken vergen een professionele aanpak.
1184 Daarop inzetten met goed personeel maakt ons sterker.

1185 GrienLinks wil daarom dat de provincie:

- 1186 ● De opcenten verhoogt en de opbrengst ten goede laat komen aan de
1187 leefbaarheid en verduurzaming van Fryslân.
- 1188 ● Er bij het Rijk voor pleit dat bij het in te voeren nieuwe systeem voor de
1189 opcenten (mogelijk rekening rijden) rekening wordt gehouden met slechte
1190 bereikbaarheid van de dorpen en de noodzaak van autoverkeer aldaar.
- 1191 ● Inzet op gekwalificeerde medewerkers om gerichte en goede programma's op
1192 te stellen en bijdragen van het Rijk en vanuit de Europese Unie binnen te
1193 halen.
- 1194 ● Verhogen van leges voor vergunningen die ingrijpen in de waterhuishouding
1195 en de bodem, zoals voor het onttrekken van grondwater en voor
1196 ontgrondingen.

1197 10.2 Uitgaven

1198 De Rijksoverheid kort het provinciefonds en gemeenten hebben minder te besteden.
1199 Daardoor zullen overheidsinvesteringen in Fryslân minder vanzelfsprekend worden.
1200 De provincie heeft de afgelopen jaren veel van haar spaargeld dat afkomstig was
1201 van de verkoop van de NUON-aandelen eenzijdig geïnvesteerd in infrastructurele
1202 projecten en wordt nu geconfronteerd met de hoge kosten van het onderhoud
1203 daarvan. GrienLinks kiest ervoor vast te houden aan de kernpunten van het groener,
1204 socialer en duurzamer maken van de Friese samenleving, haar economie, de
1205 mensen, landbouw en infrastructuur.

1206 GrienLinks wil een gezonde, evenwichtige en duurzame begroting. Daarbij willen we
1207 gebruik maken van een bank die dat geld op een eerlijke, transparante en duurzame
1208 manier gebruikt en waarbij de bestuurders van die bank een ethisch verantwoord
1209 salaris krijgen.

1210 We staan voor een provincie die staat voor:

- 1211 ● Een gezonde en financieel evenwichtige provinciale begroting, met
1212 tegelijkertijd ruimte voor nieuwe plannen.
- 1213 ● Een verschuiving van geld van de infrastructuur naar natuur, cultuur en
1214 klimaat.
- 1215 ● Er is altijd ruimte voor burgerinitiatieven, gericht op duurzaamheid, inclusief
1216 de ondersteuning van het 'lepen Mienskipsfûns' voor initiatieven vanuit de
1217 samenleving.
- 1218 ● Met een meer kritische blik kijken we naar waar de provincie wel of geen geld
1219 aan uitgeeft. Prioriteit heeft verduurzaming en vergroening van de Friese
1220 economie. Meer aandacht voor mensen en het sociaal domein in de
1221 provinciale begroting. Politiek gaat tenslotte altijd over mensen.
- 1222 ● Bij het inkopen van producten en diensten een scherp aanbestedingsbeleid,
1223 waarin circulariteit, duurzaamheid en sociaal beleid van de bedrijven die voor
1224 de provincie werken actief worden gestimuleerd.

1225 10.3 Reserves, deelnames en beleggingen

1226 De provincie Fryslân beschikt over reserves en belegt onder meer in het Windpark
1227 Fryslân. Daarnaast is de provincie eigenaar van Thialf. Er is een discussie gaande
1228 over wat de kerntaken zijn van de provincie en hier lijkt sprake van het meten met
1229 twee maten. Dienen de beleggingen een maatschappelijk doel of dragen deze bij
1230 aan structurele inkomsten van de provincie? Een appeltje voor de dorst is
1231 verstandig, maar de omvang hiervan en de wijze waarop dit geld wordt belegd dient
1232 beter in beeld te worden gebracht. Er liggen enorme opgaven op het gebied van ons
1233 water, stikstof en het klimaat.

1234 Daarom wil GrienLinks dat de provincie:

1235 ● De reserves en beleggingen inzichtelijk maakt en de omvang van de reserves
1236 afstemt op de verwachte risico's.

1237 ● Zorgt dat haar beleggingen maatschappelijk verantwoord zijn en passen
1238 binnen de grote opgaven waar we als provincie voor staan.